

|                                                                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Wstęp . . . . .                                                                                                              | 5   |
| Charles de Bouelles (Bovillus)                                                                                               |     |
| Człowiek prawdziwy . . . . .                                                                                                 | 73  |
| Wstęp . . . . .                                                                                                              | 73  |
| Rozdział 1 — Tyle jest stopni wśród ludzi, ile wśród rzeczy . . . . .                                                        | 74  |
| Rozdział 4 — Trojakie znaczenie terminu człowiek . . . . .                                                                   | 78  |
| Rozdział 6 — Jedynie mędrzec jest prawdziwym człowiekiem . . . . .                                                           | 78  |
| Rozdział 12 — O stałości i innych przymiotach mędrca . . . . .                                                               | 80  |
| Rozdział 18 — O prawdziwej wolności mędrca . . . . .                                                                         | 82  |
| Rozdział 19 — Mędrzec jest celem wszystkiego; jest on jakby ziemskim Bogiem . . . . .                                        | 82  |
| Rozdział 20 — Dwa światy intelektualne . . . . .                                                                             | 85  |
| Zestawienie wzajemnego stosunku dwóch światów . . . . .                                                                      | 97  |
| Rozdział 21 — Człowiek jest częścią wszechświata . . . . .                                                                   | 89  |
| Rozdział 26 — Człowiek zwierciadłem wszechświata . . . . .                                                                   | 91  |
| Rozdział 51 — Zachęta do zdobywania mądrości . . . . .                                                                       | 94  |
| Symphorien Champier (Compegius)                                                                                              |     |
| Komentarz do Definicji teologicznych Asklepiosa ucznia Hermesa Trzykroćwielkiego . . . . .                                   | 95  |
| Część druga komentarzy do Asklepiosa, ucznia Hermesa . . . . .                                                               | 102 |
| Część trzecia komentarzy Symphoriana Champiera z Lyonu do Asklepiosa oparta na naturalnych twierdzeniach filozofów . . . . . | 108 |

|                                |     |
|--------------------------------|-----|
| O Bogu . . . . .               | 108 |
| O materii . . . . .            | 110 |
| O losie . . . . .              | 110 |
| O idei . . . . .               | 111 |
| O boskiej substancji . . . . . | 112 |
| O człowieku . . . . .          | 112 |
| O siedmiu gwiazdach . . . . .  | 113 |

#### Guillaume Budé (Budaeus)

|                                                                                            |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| O inwencji . . . . .                                                                       | 114 |
| O filologii, do Henryka Orleańskiego i Karola Angoules-<br>me, synów królewskich . . . . . | 115 |
| O przejściu od hellenizmu do chrześcijaństwa . . . . .                                     | 117 |

#### François Rabelais

|                                                  |     |
|--------------------------------------------------|-----|
| „Niechaj widzę w tobie otchłań wiedzy” . . . . . | 122 |
| Życie w Telemie . . . . .                        | 125 |

#### Oronce Finé (Fineus)

|                                                              |     |
|--------------------------------------------------------------|-----|
| O astronomii . . . . .                                       | 128 |
| Godność astronomii . . . . .                                 | 128 |
| Przedmiot astronomii . . . . .                               | 129 |
| Pewność astronomii . . . . .                                 | 129 |
| Pożytek astronomii dla teologów . . . . .                    | 129 |
| Astronomia pomocna filozofom . . . . .                       | 130 |
| Astronomia konieczna dla lekarzy . . . . .                   | 130 |
| Władza duchowna nie może się obejść bez astronomii . . . . . | 130 |
| Przeciw tym, którzy uwłaczają astronomii . . . . .           | 131 |
| Podział astronomii . . . . .                                 | 131 |
| Astronomia matematyczna . . . . .                            | 133 |
| Astronomia wieszczbiarska . . . . .                          | 133 |
| Podpodział astronomii matematycznej . . . . .                | 133 |
| Co to jest świat? . . . . .                                  | 134 |
| Region żywiołów . . . . .                                    | 134 |
| Region niebieski . . . . .                                   | 135 |

#### Étienne Dolet

|                                                         |     |
|---------------------------------------------------------|-----|
| Życie po śmierci dzięki nieśmiertelnej sławie . . . . . | 136 |
|---------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                          |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Bonaventure Des Périers                                                                  |     |
| Cymbały świata . . . . .                                                                 | 138 |
| Pierre de La Ramée (Ramus)                                                               |     |
| O metafizyce Arystotelesa . . . . .                                                      | 142 |
| Na temat tytułu: <i>tà metà tà fysiká</i> . . . . .                                      | 142 |
| Ilu jest bogów . . . . .                                                                 | 143 |
| O umyśle bożym . . . . .                                                                 | 146 |
| Ateizm Arystotelesa . . . . .                                                            | 149 |
| Omer Talon (Audomarus Talaeus)                                                           |     |
| O teorii Kopernika . . . . .                                                             | 154 |
| François Vincent                                                                         |     |
| O teorii Kopernika . . . . .                                                             | 155 |
| Ręczny dopisek Diéulesaincta, ucznia Vincenta . . . . .                                  | 155 |
| Jean Pena                                                                                |     |
| O teorii Kopernika . . . . .                                                             | 156 |
| Élie Vinet                                                                               |     |
| O teorii Kopernika . . . . .                                                             | 158 |
| Guillaume Postel                                                                         |     |
| Początki kultury francuskiej . . . . .                                                   | 161 |
| Jean Fernel                                                                              |     |
| O ukrytych przyczynach rzeczy . . . . .                                                  | 163 |
| Co to jest natura? . . . . .                                                             | 163 |
| Dwoistość natury . . . . .                                                               | 164 |
| Forma powstaje i ginie, materia zaś jest nieprzemijająca . . . . .                       | 165 |
| Materia rzeczy naturalnej składa się z czterech żywiołów świata . . . . .                | 166 |
| Przy przeobrażaniu albo ginięciu rzeczy żywioły jednak nie ulegają zniszczeniu . . . . . | 168 |
| Dwa rodzaje filozofowania . . . . .                                                      | 168 |



|                                                                                         |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Zdaniem Galena dusza nasza nie powstała z żywiołów                                      | 171 |
| Istnieją w nas bardzo liczne funkcje i działania, których przyczyny są ukryte . . . . . | 180 |
| Prawa medycyny są zgodne z prawami natury . . . . .                                     | 187 |
| Te same prawa rządzą wszechświatem i mikrokosmo-                                        |     |
| sem . . . . .                                                                           | 187 |
| Medycyna jako naśladowanie natury . . . . .                                             | 189 |
| O zawodzie lekarza i znakomitości sztuki . . . . .                                      | 190 |
| Czasami lekarz osiąga więcej niż natura . . . . .                                       | 190 |
| Zadanie medycyny . . . . .                                                              | 192 |
| Co to jest kuracja? . . . . .                                                           | 192 |
| Marc Antoine Muret                                                                      |     |
| O filozofii, poezji i wymowie . . . . .                                                 | 194 |
| Pontus de Tyard (Thiard)                                                                |     |
| O teorii Kopernika, mikrokosmosie i naturze . . . . .                                   | 199 |
| O teorii Kopernika . . . . .                                                            | 199 |
| Człowiek jako mikrokosmos posiadający odpowiedniki                                      |     |
| w wielkim świecie . . . . .                                                             | 204 |
| Natura stara się uwiecznić to wszystko, czego jest na-                                  |     |
| turą . . . . .                                                                          | 215 |
| Pierre Boaystuaau                                                                       |     |
| O godności człowieka . . . . .                                                          | 218 |
| Étienne de la Boétie                                                                    |     |
| Przeciwko tyranii . . . . .                                                             | 223 |
| Denis Lambin                                                                            |     |
| O Lukrecjuszu . . . . .                                                                 | 226 |
| Z przedmowy do czytelnika . . . . .                                                     | 232 |
| Jean Bodin                                                                              |     |
| O metodzie w historiografii . . . . .                                                   | 234 |
| Prawo powszechne kryje się w historii . . . . .                                         | 234 |
| Pochwała historii . . . . .                                                             | 239 |

|                                                                                                                                                                                                       |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Co to jest historia i jakie są jej rodzaje? . . . . .                                                                                                                                                 | 245 |
| O porządku, którego należy przestrzegać w historii . . . . .                                                                                                                                          | 251 |
| Jak wyodrębnia się poprawnie typy faktów historycz-<br>nych? . . . . .                                                                                                                                | 258 |
| Pantoteka . . . . .                                                                                                                                                                                   | 259 |
| O religii . . . . .                                                                                                                                                                                   | 265 |
| Perspektywy dialogu między wyznaniami . . . . .                                                                                                                                                       | 265 |
| Klasyfikacja postaw wobec religii . . . . .                                                                                                                                                           | 268 |
| Religia naturalna a inne religie . . . . .                                                                                                                                                            | 271 |
| O materii . . . . .                                                                                                                                                                                   | 276 |
| Étienne Pasquier (Paschasius)                                                                                                                                                                         |     |
| Mistrz Postel i jezuici . . . . .                                                                                                                                                                     | 284 |
| Prawo natury . . . . .                                                                                                                                                                                | 285 |
| François Hotman                                                                                                                                                                                       |     |
| Dialektyka . . . . .                                                                                                                                                                                  | 292 |
| Definicja dialektyki i logiki . . . . .                                                                                                                                                               | 292 |
| O potrójnej metodzie . . . . .                                                                                                                                                                        | 294 |
| Geoffroy Vallée                                                                                                                                                                                       |     |
| O sztuce nie wierzenia w nic . . . . .                                                                                                                                                                | 300 |
| Prawdziwy katolik, czyli powszechny . . . . .                                                                                                                                                         | 300 |
| Papista . . . . .                                                                                                                                                                                     | 301 |
| Hugenot . . . . .                                                                                                                                                                                     | 302 |
| Anabaptysta . . . . .                                                                                                                                                                                 | 303 |
| Libertyn . . . . .                                                                                                                                                                                    | 304 |
| Ateista . . . . .                                                                                                                                                                                     | 305 |
| Loys Le Roy (Regius)                                                                                                                                                                                  |     |
| O powszechnym kołowrocie . . . . .                                                                                                                                                                    | 308 |
| Porównanie Mahometa z Likurgiem, Minosem, Zoroa-<br>strem, Zamolksisem, Charondasem, Zaleukosem, Trzy-<br>kroćwielkim i innymi pogańskimi prawodawcami oraz<br>założycielami miast i państw . . . . . | 308 |
| O kulturze Odrodzenia . . . . .                                                                                                                                                                       | 311 |
| Porównanie współczesnych osiągnięć ze starożytnymi . . . . .                                                                                                                                          |     |

|                                                                                                                                   |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| w dziedzinie filozofii, wymowy, prawa, polityki, medycyny, poezji, astrologii, kosmografii i innych nauk matematycznych . . . . . | 319 |
| Prawo kołowrotu . . . . .                                                                                                         | 322 |
| O bibliotekach . . . . .                                                                                                          | 329 |
| Pragnienie nieśmiertelności . . . . .                                                                                             | 333 |
| Innocent Gentillet                                                                                                                |     |
| O ateizmie francuskich makiawelistów . . . . .                                                                                    | 338 |
| Philippe Duplessis Mornay i Hubert Languet                                                                                        |     |
| Rewindykacje przeciwko tyranom . . . . .                                                                                          | 340 |
| Blaise de Vigenère                                                                                                                |     |
| O szyfrach, czyli tajemnych sposobach pisania . . . . .                                                                           | 344 |
| Pochwała kabały . . . . .                                                                                                         | 344 |
| Ateizm Chińczyków . . . . .                                                                                                       | 346 |
| Guy Le Fèvre de La Boderie                                                                                                        |     |
| Wskrzeszanie zmarłych . . . . .                                                                                                   | 349 |
| Francisco Sanchez                                                                                                                 |     |
| O tym, że nie wiemy nic . . . . .                                                                                                 | 350 |
| Do czytelnika . . . . .                                                                                                           | 350 |
| O tym, że nie wiemy nic . . . . .                                                                                                 | 356 |
| Ambroise Paré                                                                                                                     |     |
| O człowieku . . . . .                                                                                                             | 268 |
| O tchnieniach . . . . .                                                                                                           | 368 |
| Człowiek góruje nad wszystkimi bydłami . . . . .                                                                                  | 373 |
| Jakie środki ma człowiek do pomocy w swojej nagości i niewiedzy przyrodzonej? . . . . .                                           | 375 |
| Jak podziwu godnym okazał się Bóg w tworzeniu człowieka . . . . .                                                                 | 377 |
| Dlaczego człowiekowi natura nie użyczyła zdolności przeczuwania? . . . . .                                                        | 378 |
| Człowiek mówi wszystkimi głosami i językami . . . . .                                                                             | 379 |



|                                                                                                                                            |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| O duszy . . . . .                                                                                                                          | 380 |
| Jakimi sposobami zwodzą nas demony? . . . . .                                                                                              | 387 |
| Michel Eyquem de Montaigne                                                                                                                 |     |
| Próby . . . . .                                                                                                                            | 388 |
| O „próbowaniu” . . . . .                                                                                                                   | 388 |
| Człowiek jako przedmiot filozofii . . . . .                                                                                                | 389 |
| O sobie . . . . .                                                                                                                          | 390 |
| O religii. Zmienność i różnorodność religii . . . . .                                                                                      | 391 |
| Zmienność i różnorodność praw i obyczajów . . . . .                                                                                        | 398 |
| Wielość światów . . . . .                                                                                                                  | 399 |
| Subiektywizm historyków filozofii . . . . .                                                                                                | 401 |
| Społeczna funkcja religii . . . . .                                                                                                        | 404 |
| O wolności sumienia . . . . .                                                                                                              | 405 |
| François de la Noue                                                                                                                        |     |
| O francuskich epikurejczykach . . . . .                                                                                                    | 408 |
| Pierre Grégoire (Gregorius Tholosanus)                                                                                                     |     |
| O istnieniu Boga i ateistach . . . . .                                                                                                     | 412 |
| O wykorzystywaniu religii . . . . .                                                                                                        | 417 |
| O tych, którzy wykorzystywali religię i stosowali<br>obłudę dla własnej korzyści, panowania, żądzy sławy<br>i oszukiwania innych . . . . . | 417 |
| Pierre Charron                                                                                                                             |     |
| Rozumowania ateistów . . . . .                                                                                                             | 430 |
| Moralność a religia . . . . .                                                                                                              | 431 |
| Henri de Monantheuil (Monantholius)                                                                                                        |     |
| Świat jest maszyną . . . . .                                                                                                               | 439 |
| Skorowidz osób . . . . .                                                                                                                   | 442 |
| Skorowicz rzeczowy . . . . .                                                                                                               | 458 |
| Spis ilustracji . . . . .                                                                                                                  | 462 |